

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ЛОКАЛІЗАЦІЇ НЕСТАНДАРТНИХ СИТУАЦІЙ В ПУНКТАХ ПРОПУСКУ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН

У статті розглядається питання професійної компетентності як складової готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон. Аналізуються підходи науковців до проблеми професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Розкриваються окремі педагогічні аспекти розвитку в майбутніх офіцерів-прикордонників професійних якостей. Визначено заходи щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон.

Ключові слова: професійна компетентність; професійна готовність; нестандартна ситуація; офіцери-прикордонники; пункт пропуску; локалізація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У зв'язку зі змінами основних ризиків і загроз національній безпеці України; в результаті виникнення нових загроз на державному кордоні: міжнародна злочинність; тероризм; контрабандна діяльність; проведення антитерористичної операції на сході України; в прикордонній сфері виникла гостра необхідність у перегляді та вдосконаленні протидії цим факторам. Обстановка на державному кордоні постійно ускладнюється; тому необхідно швидко реагувати на її зміни. Керівництво Державної прикордонної служби України вимагає підняти на високий рівень професійну компетентність персоналу та підрозділів у цілому задля локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон зокрема.

Основною метою підготовки є: навчити персонал впевнено діяти самостійно та у взаємодії з прикордонними нарядами; а старших зміни правильно оцінювати обстановку; приймати своєчасні рішення; вірно ставити завдання підлеглим і здійснювати керівництво силами та засобами під час виконання завдань з локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон.

Аналіз останніх досліджень і публікацій; в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проведений аналіз результатів досліджень свідчить про те; що зміст сучасної військової освіти повинен передбачати формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон. Результати аналізу наукових джерел з проблем професійної компетентності офіцерів-прикордонників (О. Білик; І. Дроздова; Л. Карпова; О. Мамчич; О. Мармаза; Г. Марченко; А. Онкович; О. Селіванова; С. Селіверстов; В. Топалова); психологічних аспектів (О. Журавльов; Е. Климов; А. Маркова; В. Гладкова; О. Коваленко; О. Романовський); покращення освітнього процесу (В. Клачко; І. Сніцар; Д. Таушан; С. Щербіна); передового досвіду розвинутих країн світу; стану освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі дозволив зробити висновок; що питання формування професійної компетентності

майбутніх офіцерів-прикордонників для вирішення нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон досліджено недостатньо.

Мета статті — уточнення поняття професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників як складової готовності для вирішення нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон; а також визначення змісту цього поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна компетентність займає особливе місце в структурі готовності майбутнього офіцера-прикордонника до професійної діяльності. Вона дозволяє йому професійно грамотно і рішуче діяти в будь-яких умовах професійної діяльності. Офіцери-прикордонники для вирішення службових завдань в пунктах пропуску через державний кордон повинні бути підготовленими та компетентними. Поняття “професійна компетентність” у науковій літературі не має однозначного тлумачення. У тлумачному словнику під редакцією С. Ожегова та Н. Шведова “компетентність” визначається як “глибоке; досконале знання суті роботи; що виконується; способів і засобів досягнення цілей; а також наявність відповідних умінь і навичок” [1]. Д. Іванов під професійною компетентністю розуміє деякий рівень; ступінь; якісний і результативний показник сформованості професійних знань; навичок опанування предмету та вміння їх реалізації в діяльності [2]. Ю. Афанасьєв розглядає її як сукупність професійних знань; умінь і навичок; а також як засоби виконання професійної діяльності; та визначає компетентність з позиції активного використання сукупності функцій та відповідальності фахівця [3]. А. Маркова визначає професійну компетентність як індивідуальну характеристику ступеня відповідності вимогам професії; як психічний стан; що надає можливість діяти самостійно і відповідно; як опанування людиною здатності та вміння виконувати певні трудові функції [4]. Ю. Варданян; Т. Савинова; А. Яшкова вбачають у професійній компетентності “рівень сформованості у спеціаліста системи психічних якостей та станів; у якому відображається єдність його теоретичної та практичної готовності до виконання професійної діяльності і здатності (тобто уміння і можливості) виконувати необхідні для цього дії” [5; с. 7].

Взагалі професійна компетентність включає багато складових; які умовно можна поділити на такі групи:

компетентність у професійній діяльності (спеціальна; технологічна; комп’ютерна; суб’єктна; правова; економічна та ін.);

компетентність у професійному спілкуванні (комунікативна здатність до співробітництва; соціально-перцептивна; діагностична; етична; емпатійна; соціокультурна; конфліктна та ін.);

компетентність у реалізації особистості професіонала (психологічна; індивідуальна; аутопсихологічна; культурна; рефлексивна та ін.).

А. Маркова розглядає такі види професійної компетентності: спеціальну — в межах конкретної спеціальності; володіння власне професійною діяльністю; здатністю проектувати свій подальший професійний розвиток; соціальну — у сфері спілкування і взаємодії; а також відповідальність за результати своєї діяльності; персональну — у сфері пошуку способів покращення результатів своєї роботи; підвищення ефективності праці за рахунок використання власних індивідуально-особистісних особливостей і професійно-психологічного потенціалу; поліпрофесійну як складову практично всіх видів праці;

екстремальну — компетентність дій в екстремальних ситуаціях та аутокомпетентність — компетентність в галузі свого внутрішнього світу; тобто наявність адекватного уявлення про себе; свої якості; особливості; здатності; потреби; цілі; мотиви; ціннісні орієнтації [4; с. 81].

Генерал К. Вуоно дав характеристику професійній компетентності військовослужбовців армії США. На його думку; професіоналом є такий професійний військовий фахівець-керівник; який несе відповідальність за солдатів і підрозділи; за оборону нації і дотримується етичних норм [6; с. 4–5]. Професійна компетентність це досконале знання своєї справи.

Компетентність військовослужбовця В. Ягупов трактує як інтегральну особистісну характеристику; що обумовлює його здатність вирішувати професійні завдання та типові професійні проблеми; які виникають у життєвих ситуаціях; у професійній діяльності; з використанням теоретичних знань; навчального та практично-життєвого досвіду відповідно до засвоєної системи цінностей [7].

А. Машталер розглядає професійну компетентність як важливу характеристику та необхідну умову професіоналізму і визначає ефективність професійної діяльності фахівця; опосередковуючи його особистісно-професійний розвиток. Він вважає; що необхідно звертати увагу на знання; уміння; навички; способи виконання діяльності; досвід практичного використання знань і вмінь; особливості професійного мислення; що необхідні для прийняття ефективних рішень у різних ситуаціях професійної діяльності [12].

Особливої уваги заслуговують дослідження; що стосуються питань професійної компетентності офіцерів-прикордонників. Це праці В. Царенка; В. Хоми; В. Мірошніченко; які одними з перших звернули увагу на особливості та структуру їх професійної культури [8].

Інші дослідники розглядали правові; громадянські та управлінські аспекти професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. Так О. Луцький звертав увагу на формування управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України у процесі фахової підготовки [9]; Н. Логінова – на формування професійно-правової компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників [10]; Н. Макогончук – на формування громадянської компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу [11] та ін.

Варто зазначити; що професійна діяльність офіцера-прикордонника спрямована на досягнення суспільно значущих цілей; які відображають інтереси суспільства; держави; Державної прикордонної служби та інтереси самого захисника кордону [12]. Офіцери-прикордонники здійснюють свої функції відповідно до Конституції; Законів України “Про державний кордон України”; “Про Державну прикордонну службу України”.

Професійну компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників можна трактувати як сукупність їх знань; навичок та умінь; які дозволяють вирішувати службові завдання.

Професійна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника відрізняється за цілями; завданнями і результатами військової діяльності; а саме: цілі та завдання військової служби прописані у законах; нормативно-правових актах; військових статутах і наказах;

завдання включають різні складові; що визначають поліфункціональність військової діяльності;

військова діяльність поєднує в собі підтримання боєздатності підрозділів і морально-психологічного стану персоналу;

індивідуальні якості та дії військовослужбовця повинні відповідати поставленим цілям; завданням і функціям.

Професійна компетентність виражається в готовності приймати управлінські рішення; які забезпечують виконання службових обов'язків; особливо у нестандартних ситуаціях. Офіцер-прикордонник повинен вміти творчо вирішувати проблеми та застосовувати на практиці професійні уміння.

Стратегію державного розвитку освіти у вищій школі необхідно спрямовувати саме на підготовку кадрів нового покоління; акцентування якої робиться на формуванні високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців. І вищий військовий навчальний заклад має виступити найбільш ваговою базою для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів прикордонної служби [13].

Професійна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника формується послідовно і поетапно в рамках усебічної підготовки. Вона формується в процесі:

посилення уваги з боку начальників (командирів) усіх категорій до своїх потреб; запитів; інтересів. Усе це слугує прикладом для виконання службових обов'язків майбутніми офіцерами-прикордонниками;

залучення курсантів до творчої участі не лише в освітньому процесі; але й в загальних справах підрозділів; органів ДПСУ;

уважного врахування особливостей; схильностей характеру і якнайповнішого використання знань; здібностей; досвіду кожного курсанта на користь успішного вирішення тих завдань; що постають перед підрозділом і в цілому перед академією;

дієвої виховної роботи; спрямованої на те; щоб ідеї реформування ДПСУ ставали особистими переконаннями курсантів; перетворювалися на їхні практичні справи щодо покращання якості навчання; опанування майбутньої спеціальності офіцера-прикордонника [14].

Зміст поняття “професійна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника” також повинен містити фундаментальні знання у галузі охорони державного кордону; практичні вміння та навички його майбутньої професійної діяльності та сформовані особистісні якості і здібності; які необхідні для успішного здійснення професійної діяльності.

Професійна компетентність це якісна характеристика ступеня оволодіння офіцером-прикордонником своєю професійною діяльністю. Вона передбачає усвідомлення своїх прагнень до майбутньої діяльності; уявлень про своє місце та соціальну роль; оцінку своїх особистісних рис та якостей як майбутнього офіцера-прикордонника; співвіднесення результатів цієї оцінки з об'єктивними вимогами до цієї діяльності; регулювання на цій основі свого професійного становлення; зростання; самовдосконалення. Базуючись на такому підході; можна стверджувати; що професійна компетентність – це свого роду дозрівання особистості офіцера; перехід у такий стан; що дозволяє продуктивно та кваліфіковано здійснювати професійну діяльність; виконувати всі професійні обов'язки; досягаючи суттєвих позитивних результатів.

О. Богданюк стверджує; що зміст поняття професійна компетентність майбутнього офіцера-прикордонника повинен містити ґрунтовні знання у сфері охорони державного кордону; практичні навички його майбутньої професійної діяльності та сформовані особистісні якості і здібності; які необхідні для успішного здійснення професійної діяльності.

Враховуючи специфіку; властиву професії офіцера-прикордонника можна стверджувати; що розбиття на групи у професійній компетентності набуває такого вигляду: військова компетентність; організаційно-педагогічна компетентність; морально-бойові якості [13].

Висновки. Питання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон є актуальним; оскільки саме від їх професійності залежить недоторканість наших кордонів і суверенітет держави. Професійна компетентність це необхідна умова професіоналізму; якісна характеристика ступеня оволодіння офіцером-прикордонником своєю професійною діяльністю; сукупність їх знань; навичок та умінь; які дозволяють вирішувати службові завдання; інтегральна особистісна характеристика; що обумовлює здатність вирішувати професійні завдання та типові професійні проблеми; які виникають у життєвих ситуаціях; у професійній діяльності.

Перспективами подальших розвідок за цим напрямом є розробка методичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо забезпечення формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ожѣгов С.И.* Толковый словарь русского языка [Текст] / С.И. Ожѣгов Н.Ю. Шведов. – М.: Азъ; 1995 – С. 194.
2. *Иванов Д.А.* Компетентностный подход в образовании. Проблемы; понятия; инструментарий: учебно-методическое пособие/ Иванов Д.А.; Митрофанов К.Г.; Соколова О.В. – М.: АПК и ПРО; 2003. – 101 с.
3. *Афанасьев Ю.Л.* Соціально-культурний потенціал художньої діяльності. – Львів: Світ; 1990. – 160 с.
4. *Маркова А.К.* Психология профессионализма. – М.: Международный гуманитарный фонд “Знание”; 1996. – 312 с.
5. *Варданян Ю.В.* Развитие студента как субъекта овладения профессиональной компетентностью [Текст]: (на материале изучения психологии) / Ю.В. Варданян; Т.В. Савинова; А.Н. Яшкова Мордов. гос. пед. ин-т. – Саранск; 2002. – 100 с.
6. *Vuono Carl E.* Professionalism and the Army of the 1990-s / Carl E. Vuono // *Military Review.* – 1990. – № 4. – 297 p.
7. *Ягунов В.В.* Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В.В. Ягунов; В.І. Свистун // *Наук. зап. Сер.: педагогічні; психологічні науки та соціальна робота / Національний ун-т “Києво-Могилянська академія”.* – К.; 2007. – Т. 71. – С. 3–8.
8. *Царенко В.І.* Професійна культура прикордонника: навч. посіб. / В.І. Царенко; В.О. Хома; В.І. Мірошніченко. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ; 2006. – 55 с.
9. *Луцький О.Л.* Розвиток управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України у процесі фахової підготовки: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Луцький Олександр Леонтіївич. – Хмельницький; 2013. – 299 с.
10. *Логінова Н.М.* Формування професійно-правової компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”/ Н.М. Логінова; Нац. акад. Держ. прикорд. служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький; 2011. – 20 с.

11. *Макогончук Н.В.* Формування громадянської компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Макогончук Наталія Віталіївна. – Хмельницький; 2013. – 244 с.

12. *Машталер А.М.* Розвиток професійної компетентності офіцерів-прикордонників у системі підвищення кваліфікації засобами дистанційного навчання: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04/ Машталер Анатолій Миколайович. – Хмельницький; 2015. – 224 с.

13. *Богданюк О.Д.* Професійна компетенція майбутніх офіцерів-прикордонників – основа якісної підготовки до службової діяльності / О.Д. Богданюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету; Серія: Педагогіка. Соціальна робота / головний редактор Козубовська І.В. – Ужгородський нац. універ.; 2013. – Вип. 29.

14. *Грязнов І.О.* Вдосконалення організації та проведення стажування майбутніх офіцерів-прикордонників / І.О. Грязнов // Збірник наукових праць; Серія: Духовність особистості: методологія; теорія і практика / головний редактор Шевченко Г.П. – Вип. 5 (40). – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В.Даля; 2010. – 268 с.

О.В. Лемешко; майор
Национальная академия Государственной
пограничной службы Украины
имени Богдана Хмельницкого

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ- ПОГРАНИЧНИКОВ К ЛОКАЛИЗАЦИИ НЕСТАНДАРТНЫХ СИТУАЦИЙ В ПУНКТАХ ПРОПУСКА ЧЕРЕЗ ГОСУДАРСТВЕННУЮ ГРАНИЦУ

В статье рассматривается вопрос профессиональной компетентности как составляющей готовности будущих офицеров-пограничников к решению нестандартных ситуаций в пунктах пропуска через государственную границу. Анализируются подходы ученых к проблеме профессиональной компетентности будущих офицеров-пограничников. Раскрываются отдельные педагогические аспекты развития у будущих офицеров-пограничников профессиональных качеств. Определены меры по формированию профессиональной компетентности будущих офицеров-пограничников к локализации нестандартных ситуаций в пунктах пропуска через государственную границу.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; профессиональная готовность; нестандартная ситуация; офицеры-пограничники; пункт пропуска; локализация.

O.V. Lemeshko; major; The National Academy of
State Border Guard Service of Ukraine named after
Bohdan Khmelnytsky

PROFESSIONAL COMPETENCE AS A PART OF FUTURE BORDER GUARD OFFICERS TO THE LOCALIZATION OF NON STANDARD SITUATIONS AT CHECK POINTS ACROSS THE STATE BORDER

The article deals with the problem of professional competence as part of readiness of future border guard officers to localize non standard situations at check points across the state border. The approaches to the problem of professional competence of future border guard officers have been analyzed. Some aspects of teaching of future border guard officers have been revealed. The ways of formation of professional competence of future border guard officers to the localization of non-standard situations at checkpoints across the state border have been revealed.

Keywords: professional competence; professional readiness; non standard situation; border guard officers; check point; localization.